

háboru borzalmas jelenetei után jönni fog a békekötés, mely azonban nem fogja visszaadni az anyának fiát, a gyermeknek atyját, a menyasszonynak vőlegényét, a dolgozó társadalomnak a munkás kezét. És új filozófusok fognak elmélkedni a háboru jogosultsága fölött, új költők fogják dicsőíteni a háboru szépségeit és új antimilitárista apostolok fognak mérgelődni mindezekről. De mindezeknek egyike sem fog oly okosan, igazságosan és előrelátóan beszélni, mint Herbert Spencer, ki a háborúról elmélkedve ezeket mondja; Megengedve egyrészt azt, hogy örökös küzdelmek nélkül civilizált társadalmak nem fejlődhettek volna ki és hogy az emberi természet megfelelő, ép úgy vad, mint intelligens, formája azok kísértője volt, azt tarthatjuk, hogy az ilyen társadalmak kialakulásával, alkotó egységeinek természetének brutalitása, melyet ez a folyamat szükségessé tett, ezen folyamat megszűnésével, megszűnván szükségesnek lenni, el fog tűnni. Míg az elért jövétemények állandó örökségül maradnak meg, az ezzel kapcsolatos bajok csökkenni fognak és lassan kifognak halni, hogy életet adjanak a kultúrának.

Aki elem jött...

Irla : Peterdi Andor.*)

Aki elem jött fájdalmával,
Útszéli koldus vagy barát,
Én mindenkinek megnyíftam
Részvétet szívem ajtaját.

Csak nekem nem volt soha senkim,
És nem is lesz talán soha,
Hozzám őh nem csak az Úristen,
Még ez a föld is mostoha.

De jött egy eb felém az utcán,
Olyan kóbor, akár csak én.
A jószág, hűség, béketűrés
Remegett két szelid szemén.

Hozzám simúlt, mint hogyha tudná,
Hogy a mi sorsunk egy lehet,
S én megindulva simogattam
Lelkem festvérét — az ebet.

*) Most megjelent könyvből.

Viszontlátás.

Irla : Szini Gyula.

ELSŐ LEVÉL.

Kedves barátnőm,
tőled, aki be vagy avatva életem minden apró körülményébe és nyugodt okosságoddal nem egyszer döntőn nyúltál bele zaklatott sorsomba, megint tanácsot kérek.

A múltkor megírtam neked, hogy az egyik ujságban a szállók vendégeinek szokásos névsorában váratlanul erre a névre bukkantam: Horváth Pál, Páris...

Ettől a pillanattól fogva mintha kicseréltek volna, teljesen elvesztettem nyugalmaimat, hallucinációim vannak, éjszakánként fölriadok és gyermekeim ágyához szaladok, hogy elhárítsam róluk a végzetet, amelynek halkan, loppal közeledő hangjaival vannak teli álmatlan éjjeleim.

Valóságos rabja vagyok annak a gondolatnak, hogy ha ez az ember él és elem fog állni, mi lesz velem?!... Én már holtan hittem őt és még most is azt kell hinnem, hogy már rég nem él. Vagy lehetséges, hogy valakit szintén Horvát Pálnak hívjanak és abból a végzetes városból érkeznek? Ez a bizonytalanság még az örületbe fog kergetni.

Tíz évvel ezelőtt — március negyedikén lesz tíz esztendeje — Párisból levelet kaptam tőle, amelyben bejelenti, hogy öngyilkossá lesz. Azóta nyoma veszett. Té jól tudod, hogy ez a levél nehezedik egész életemre. Megmérgezte már a mézesheteimet, amikre pedig egy asszony mindig mint élete legszebb emlékére szokott visszagondolni. Folyton magam előtt láttam ezt az embert, akinek halálát okoztam. Nem volt örömöm, nem volt derűs pillanatom anélkül, hogy meg ne jelent volna előttem sápadt, vádoló arca... Esküszöm neked, hogy ha tudtam volna, hogy ennyire szeret, inkább az ő felesége lettem volna.

Örökké a nagy ismeretlen Morgue jelent meg előttem látomásképp rémes kirakatával, amelynek üvegtáblája mögött ott fekszik hanyatt egy vértelen, puffadt arcú idegen, a szerelem halottja, akit senki sem ismer, aki-

nek senki sem fogta le a szemét és akit a Szajna vetett ki a partjára. mint valami hajóroncsot.

Tudod, hogy ez a látomás annyira kínzott, hogy végre rábirtam a férjemet, utazzunk Párisba. Jóformán az első utam a „Cité“-sziget csúcsára vitt. Abba a komor épületbe, amelynek groteszk víziója annyiszor megfordult álmomban. A valóság kissé megnyugtató. A virágvásáron, a mely ott van a közepén, a Szajna partján, kedves virágaiból, a ciklaménekből vettem egy csokorra valót és mikor átmentünk a hidon, beledobtam a folyóba... emlékül. A férjem nem tudta, hogy mit gondoljon furcsa szeszélyességemről.

Előtte mindig leplezni tudtam gyászos emlékemet és ha te nem volnál a világon, ha neked nem árulhatnám el szenvedéseimet, talán már régóta magam is holt vagy élőhalott volnék.

Párisi utazásunk óta sokkal nyugodtabb lettem. Már azt hittem, hogy végre elértem az egyetlen boldogságot, a mire vágytam, a nyugalmam... És most ez a név, amely váratlanul felbukkan!... Fogvacogva töltöm éjszakáimat.

U. i. Mielőtt levelem lezárnám...

(Más tintával:)

Két nap óta rejtegetem ezt a levelet, szívem, és még hozzá akartam valamit írni, de úgy, hogy a férjem ne lássa. Minduntalan közbejött valami. Színház, hangverseny nagyon elfoglal most a szezonban. Tegnap este is az Operában voltunk... és történt valami, ami lelke mélyéig megrázott... még e percben is kábultja vagyok... hallgasd meg.

A Massenet „Manon“-ját adták. Az első felvonás finaléjában minduntalan felujjong a „Páris hiv!“ motivuma. Én visszahúzódtam a páholy mélyébe és leginkább sírni szerettem volna. A zene mindig felkorbácsolja az emlékeimet a legtitkosabb, legmélyebb álmok fenekéről.

A függöny leereszkedik... világosság... egymásra nézegető arcok... elszórt tapsok... egyre hangosabb társalgás.

Hirtelen, mintha valami láthatatlan, finom, de annál élesebb sugár csnék rám... a szememet még kápráztatja a színpad tarkasága

önkéntelenül lenézek a földszintre... szemben, egy páholy aljának támaszkodva ott áll valaki... megint elfordította az arcát de én majdnem kiesem a páholyból, úgy nézem... Horváth Pál.

Szakasztott ugyanaz a világosszöke lesimított haj, ugyanaz az ábrándosan sötét szem, de egy árnyalattal szomorúbb, lelkesebb.

Érzem, hogy megizzik az arcom és aztán, hogy elsápadok.

„Mi bajod?“ kérdi a férjem.

„Nagy a hőség,“ felelek és lehunyom a szemem. Táncol előttem mindaz, amit az imént nyitott tekintettel láttam. Félek kinyitni a szememet. Érzem, hogy lehetetlen!... És mégis valami rettenetes, ellenállhatatlan vágy kényszerít rá, hogy kinyissam és letekintsek az örvénybe... Ő az, de most másfelé tekint...

A szememhez igazítom messzelátómat és érzem, hogy a kezem lázasan remeg. Horváth észreveszi, hogy őt nézem és egyenesen belepillant a messzelátómba... Ő az, Istenem! ő az!... Most már kétségtelen. A mosolya nem csal... ez az ő mosolya.

Milyen szép még mindig! Tíz év nyomtalanul suhant el fölöttem... Csak egy árnyalattal férfiasabb, szédítőbb... Tehát él... Tehát hazudott... És ha megint rám néz, érzem, hogy meghalok...

A férjem is figyelmessé válik... Mások is rám néznek... Most már le kell tennem a messzelátót. De a szemem köréből nem engedem ki. Istenem, ha megint eltűnne!... Ez a bizonytalanság!

Karcsu és könnyedén előkelő még mindig. Az embereket közömbösen mustrálja. Az asszonyok erősen nézik, de ő csaknem fitymálva tekint rájuk vissza. Nincs egyetlen barátja, ismerőse. Mindig ilyen volt világéletében.

Álmodom? Káprázik a szemem? Vagy lehetséges ilyen megdöbbentő hasonlatosság? De az a név a hotel névsorában!... És miért nem néz vissza? Miért nem lát meg? Miért nem jön fel hozzám... hozzánk?... Még mindig gyűlöl engem is és a férjemet is.

Szeretném kinyújtani a kezem utána: „Pál!“ Csak egy szót mondanék neki: „Hazudott!“

és kiadnám az útját... De érzem, hogy gyöngé volnék vele szemben... Tíz év alatt csak megerősödött bennem az, amiről azt hittem, hogy örökre el van temetve... Leánykori napjaim jönnek elém... napfoltos ligetek... csobogó szökőkutak, felhő-arabeszkék, pajzán nevetés és piros szájak, piros csókok... Egy egész elsuhant világ.

Pál!...

A szemem hirtelen elsötétül. A nagy csillár kialszik, a színpad kivilágosodik... Des Grieux és Manon párizsi mansard-lakásába beesik a tavaszi napfény és belátszik a dúskéményű házak orma...

A sötét nézőtér rám mered... Ha megint elvesztettem!... A messzelátóval lopva végigszárnyalok az arcokon. Keresem az övét... nincs sehol. A szívem lázasan ver. A sötétből hirtelen egy messzelátót szögeznek rám. Ő az... Megismertem. És többé nem tudom levenni a szemem az ő vakító ingmelléről.

Az arca homályban van... és ez borzasztó rám nézve. Sokkal szebbnek képzelem, mint szabad volna. Szőke haja a sötétben is aranyos fénnel tükröződik... Csak egy örült vágyam van már: Megcsókolni...

De hazudott és meg kellene büntetnem... Vajjon nem hazudtam-e én is? És ez a sok hazugság most mind föllázad, hogy felém kiáltsa az igazságot: „Még mindig szereted!”

Nem vagyok többé asszony, nem vagyok többé anya. Csak egy szemérmetlenül szerelmes nő. A bűnös vágy kicsattan a pólusaimon... A szívem egy seb, egy gyulladás... Lázasan reszketek, mintha már az öleiben volnék... És a színpadon gögicsélnek... Érzem, hogyha az egész világ köztünk állna, még akkor is át tudnék törni rajta... hozzá!

Föl akarok állni, föl kell állnom. És oly gyöngé a lábam. Oly gyöngé az elhatározásom. Szégyellem magam a férjem előtt, a világ előtt... Borzasztó sors nőnek lenni, egy helyben ülni, leláncolva, mozdulatlanul, míg ránk nem szakad a menny vagy a pokol...

A zene egyenként tépi ki az idegszálaimat. Émelygek... didergek... fádom... és az arcom majd kicsattan.

„Lázas vagy?” kérdi a férjem.

„Nem.”

Mintha hosszú századok óta tartana már az előadás és többé sohasem lenne vége. Csak egy vágyam van: ebből a páholyból szabadulni, menekülni... De mi lesz, ha azóta nemcsak a világ, hanem tíz esztendő is közénk állt? Ha elfelejtett egészen? Jobb rá nem gondolni... És csak gépiesen nézem őt, egyre őt és senki mást nem látok a világon...

Megint kigyulladnak a csillárok. Vége a felvonásnak.

„Hová még?” kérdi a férjem.

„Mindjárt,” feleltem vissza és rohanok kifelé. Falak, emberek suhannak el melletttem. Vagy én száguldok?... De érzem, hogy végtelen apró lépésekkel megyek és reszket, inog a térdem... nem látok, nem hallok semmit, mint az alvajáró... Az emberek a szemem közé mosolyognak.

Végre a földszinten vagyok... a nézőtéren... Hová lett a szemérmem?... Az emberek közt feltűnést keltek. Mintha mindenki csak engem nézne. De nem törődöm semmivel... Ő ott áll. Megismertem hátulról. Melléje szédülök és a kezemmel gyöngéden megérintem a vállát... Megfordul, rám néz...

Én elpirulok. Alig tudok valamit dadogni:

„Bocsánat... tévedtem.”

Egy idegen ember áll mosolyogva velem szemben és kérdi: „Talán nagyon hasonlítok valakire?”...

Így történt. Mit szólsz ehhez? Ölel:

Lujzád.

MÁSODIK LEVÉL.

...Kétségbeejtő a hasonlatossága. Izsépynek hívják. Szeme, szája, orra, álla szakasztott olyan, mint a Horváth Pálé. Még a jellemző mozdulatait is viszontláttam benne. Termete, járása egészen ugyanaz.

Csak ne beszélne! A hangja száraz, fénytelen, nem az a zengő érc, ami Horváth Pálé volt. És ami a legnagyobb baj; azt hiszem, hogy kissé korlátolt ember. Hiányzik belőle az a nemes férfias szellem, ami Pál minden szaván, minden gesztusán végig ömlött.

Ez az Izsépy most már egészen belém háborodott. Virágbokrétával, levéllel, távirattal üldözött eddig. Azt akarja velem elhitetni, hogy a sors egyenesen őt rendelte ki, hogy Pálhoz

hasonlítson és kárpótoljon mindazért, amit az életben elmulasztottam.

És előttem is néha úgy rémlik, mintha a sors küldte volna a nyakamra ezt az embert, hogy tréfálkozva megkinozzon és fölszaggassa behegedt sebeimet. Néha szeretném összetett kézzel kérni, hogy ne szóljon egy szót sem; talán meg tudok barátkozni rejtőnemes hasonlatosságával.

Olyan ez, mintha az élő emberbe egy halott volna elrejtve. És ezt Izsépy nem tudja megérteni. Mondd, drága barátnőm, mit mondjak ennek az embernek, hogyan rázzam le a nyakamról? Vagy ne rázzam le? Megtartsam visszás emlékem? Adj tanácsot a te hűséges Lujzádnak.

HARMADIK LEVÉL.

Kedves barátnőm,

lassan olvasd e sorokat, figyelmesen... a Sorsnak torzképe vigyorog ki belőlük.

Tegnap, szerdán délután kissé fájt a fejem és otthon maradtam. Rossz kedvem elől a férjem kávéházba menekült.

Zongoráztam, görögös pongyolában, Mignont.

És magamban könnyek nélkül sokat sírtam. Alkonyodott.

És ez a szemtelen Izsépy megcsókolta a vállamat. Mindig olyankor jön, amikor nincs odahaza a férjem. Azóta különben megfogadta a szavamat és keveset beszél. A zene, a csönd, a haldokló napsugár olyan zsibbadttá tettek, hogy alig tudtam védekezni.

Izsépy vérszemet kapott és megcsókolta az ajkamat... De nem mert szólni egy szót sem, mert tudta, hogy az ő kötelessége most — hasonlítani... Pedig szegény fiú — elhiszem — mennyit szeretett volna mondani!

Csodálatos hangulat volt ez. Ahogy ott mi ketten szemben ültünk egymással, abban sok szomorúság, de sok kómikum is volt.

Egyszerre kívülről csengetés hallatszik.

Felugrom:

„A férjem!”

Izsépy megnyugtatott.

„Nincs abban semmi... Mutasson be neki.”

A következő percben bekopog a szobalány.

„Egy úr van odakinn. Beszélni szeretne a nagyságával.”

„Jól van. Bocsássa be.”

Kinyílt az ajtó és egy középkorú, kissé hajlott természetű, szakállas úr lép be. A homályban nem láthattam jól a vonásait. Ünnepiesen felém közeledett és mikor már egészen előttem állt, így szólt:

„Még mindig nem ismer meg... Horváth Pál vagyok.”

A meglepetéstől egyszerűen le kellett ülnöm. Izsépy ijedten húzta maga alá a hosszú lábait.

„Horváth Pál? ... dadogtam. Hát még él?”

„Még élek nagyságos asszonyom, bár mint látom, nagyon megváltozhattam.”

„Sötét van már”, feleltem, hogy mondjak valamit. És ösztönszerűen a villamos lámpa kaftantujját kerestem, hogy világítsak. Hét körte kigyulladt és fénye egyenesen Horváth Pál arcába esett... Megráncosodott és határozottan megvénült. Viharos tiz esztendő roboghatott el fölötte. Megtört, koros ember lett azóta belőle.

„Remélem, nagyságos asszonyom — kezdte szomorúan — hogy már nem veszi komolyan azt az izléstelen és kegyetlen tréfát, amit tiz évvel ezelőtt elkövettem? Még bohó és meg gondolatlan fiatalember voltam. Rá akartam magára ijeszteni és... valljuk meg, hogy egy kicsit megérdemelte. Oly szerelmes voltam Önbe, nagyságos asszonyom és Ön kinevelt. Úgy látszik, jól tette. Úgy-e boldog? Gyermekai is vannak?”

„De hát — kérdeztem — miért nem kaptam magáról tiz év óta hírt?”

„Nem voltam Magyarországon tiz év óta — felelte Horváth Pál; —. Párizsból tovább kalandoztam mindenfelé. Négy évvel ezelőtt megint visszatértem Párizsba és ott megtelepedtem. Most is ott lakom. Haza jöttem kissé vendégségbe.”

„Nős?” — kérdeztem.

„Igen — felelte Horváth és kissé lesütötte a szemét. — Három év óta vagyok nős és két gyermekem van.”

„Boldog” — kérdeztem.

„Hát amennyire az ember szerény körülményei közt boldog lehet. De amikor a minap megláttam Önt a színházban, mégis megdobogott a szívem... Hiába az ember nehezen felejt.”

„A színházban látott? — kérdeztem. — Melyikben?”

„Az operában — felelte Horváth — a „Mannon“-t játszották.”

„Maga ott volt?!!”

„Nagyságos asszonyom el is rohant mellettem — felelte Horváth — de annyira sietett, hogy nem mertem megszólítani.”

„Bizony, én nem ismertem volna meg. Tíz év óta nem láttam és azóta szakállt növesztett.

„Hja, hja... nagyon megváltozik az ember tíz év alatt”, sóhajtott Horváth. „Remélem már nem haragszik rám azért az éretlen csínyért? Voltaképp emiatt jöttem. Bocsánatot akarok kérni azért, amit tíz évvel ezelőtt elkövettem és amit most érett ésszel, az élet teljes ismeretével nagyon röstellek.

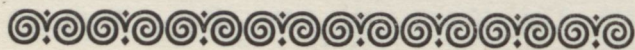
„Meg van bocsátva”, feleltem. De... pardon... engedje meg, hogy bemutassam Önöket egymásnak.

Még hallottam, amint a két ember bemutatkozik:

„Horváth Pál”.

„Izsépy”.

Átsiettem a szomszéd szobába, levettem magam a pamlagra és nem tudtam, hogy sirjak-e vagy nevessek... Felelj most te nekem: mit tettél volna az én helyemben?

Úram a jussomat...

Irtó: Peterdi Andor.*)

Úram, a jussomat mind elprédálom,
Öregségemre semmim se marad;
Eltékozlom vidoran, léhán,
Meddön, az én szép nyaramat.

Pár nótát ültetfél meleg szivembe,
És néhány álom volt útravalóm,
Így indult az élet-vizekre
Az én bús, fekete hajóm.

S mire kikötök egy sugaras partra,
Nem marad semmim. Én koldus leszek,
De dalaim majd zsongva szállnak
A hullámos vizek felett...

*) Most megjelent könyvéből.

Kár a tavaszért...

Irtó: Szász Menyhért.

Kis regény, nagy szerelemről.

I.

Nagy Péter az ablaknál állott. Az ablak előtt valami lompos kis cseléd rázott egy tüzes vasalót. A szép, fehér hamu lassan, himbálva szállt le a harmadik emeletről.

Nagy Péter tudta már, hogy a lány, Ekker Mária, a lány, akit ma délutánra vár, akit egy szóra vár még, az — menyasszony.

Nagy Pétert, a művészt én védeni vagyok kénytelen. Az életben a nagy tragikumokat, a letöréseket kereste mindig. És mindig elkésett, ahol idejében jöhetett volna. És most, Nagy hogy újra elkésett, hogy újra letört, egy szóra várt még...

Ajtónyikorgást hallott. Megfordult. A küszöbön lehajtott fejjel ott állt a lány. Péter eléje ment és megfogta a kezét... Aztán a lány leült.

A kis, udvari szobába lomhán belopódzott a délutáni árnyék. Az óra halkán ütött ötöt.

„Kezdjük el”, szóló lágyan Péter.

„Igen.”

„Tulajdonképpen nem is tudom, mit mondjak. Vártam és tudtam, hogy elfog jönni. Örülök... Ez olyan búcsúzás féle lesz, olyan leszámolás. Nem tudom.”

A lány okos szemeit Péterre emelte. Egy darabig hallgattak. Aztán a férfi törten beszélni kezdett.

„Sok ilyen csendes délután szaladt el. Sok csendes dal... És kár, hogy most megy el. A sok apró öröm megbosszulja magát. Beszéljen nekem róla valamit. Milyen férfi?”

„Szép — válaszolt halkán Ekker Mária — és azt hiszem, hogy fog tudni vezetni az életutakon.

Elhallgattak. A lány szomorúan mondta:

„Mondjon valamit.”

„Szeretem” — szóló halkán Péter és ránézett... Aztán ő mondta:

„És magának nincs semmi mondani valója?”

„Nincs.”

„Ami mondana, az csak egy pillanat.”